Raximov. X. X.
Farg’ona davlat universiteti, amaliy ingliz tili kafedrasi o’qituvchisi

XORIJIY TIL O’QITUVCHILARINING KREATIV KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISHDA TOPSHIRIQQA ASOSLANGAN MASHQLARINING O’RNI

Anotatsiya *Ushbu maqolada xorijiy til o‘qituvchilarining kreativ kompetensiyasini rivojlantirishda topshiriqqa asoslangan mashqlarning (Task-Based Learning – TBLT) o‘rni tahlil qilingan. Tadqiqotning maqsadi – ijodiy tafakkur, muammoli vaziyatlarni hal etish qobiliyati va muloqot samaradorligini oshirishda TBLT metodikasining nazariy va amaliy jihatlarini aniqlashdir. Maqolada topshiriqqa asoslangan yondashuvning o‘quvchilarda ijodiylikni shakllantirish, muloqot jarayonida mustaqil fikrlashni rivojlantirish hamda madaniyatlararo kompetensiyani oshirishdagi samaradorligi ilmiy asosda yoritilgan. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, topshiriqqa asoslangan mashqlar xorijiy til o‘qituvchilarining kreativ salohiyatini faollashtiradi, ularda interaktiv muloqot, innovatsion yondashuv va o‘z fikrini erkin ifodalash ko‘nikmalarini kuchaytiradi.*

Аннотация *В данной статье анализируется роль заданий, основанных на подходе Task-Based Learning (TBLT), в развитии креативной компетенции преподавателей иностранных языков. Цель исследования – определить теоретические и практические аспекты методики TBLT в повышении творческого мышления, способности решать проблемные ситуации и эффективности коммуникации. Результаты показывают, что задания, основанные на TBLT, активизируют креативный потенциал преподавателей, развивают навыки межкультурного общения, инновационного подхода и самостоятельного выражения мыслей.*

Abstract *This article analyzes the role of task-based learning (TBLT) in developing foreign language teachers’ creative competence. The main goal of the research is to determine the theoretical and practical aspects of the TBLT methodology in enhancing creative thinking, problem-solving skills, and communicative effectiveness. The findings show that task-based activities stimulate teachers’ creative potential, strengthen their intercultural communication, foster innovative approaches, and promote confident self-expression.*

Kalit so‘zlar: *Topshiriqqa asoslangan ta’lim, kreativ kompetensiya, muloqot, ijodiy fikrlash, TBLT.*

Ключевые слова*:Обучение на основе заданий, креативная компетенция, коммуникация, творческое мышление, TBLT.*

Keywords*: Task-based learning, creative competence, communication, creative thinking, TBLT.*

KIRISH

Globallashuv sharoitida xorijiy til o‘qituvchilaridan nafaqat til bilimi, balki ijodiy tafakkur, innovatsion yondashuv va muloqot kompetensiyasini egallash talab etiladi. Kreativ kompetensiya — bu o‘qituvchining yangicha fikrlash, noodatiy yechim topish, va o‘quvchilarni ijodiy faoliyatga jalb etish qobiliyatidir. Task-Based Learning (TBLT) yondashuvi esa o‘qituvchini va o‘quvchini faol kommunikativ jarayonga jalb etgan holda, kreativlikni rivojlantirish uchun tabiiy sharoit yaratadi. Mazkur maqolada xorijiy til o‘qituvchilari faoliyatida topshiriqqa asoslangan mashqlarning ijodkorlikni rivojlantirishdagi o‘rni nazariy va amaliy jihatdan yoritiladi.

ADABIYOTLAR SHARHI

Kreativ kompetensiya tushunchasi 20-asrning oxirlaridan boshlab ta’lim psixologiyasi, metodika va til o‘qitish nazariyasida alohida e’tiborga loyiq ilmiy yo‘nalish sifatida shakllandi. Sternberg (1999) kreativlikni muammoni yangicha va noodatiy usullar orqali hal etish qobiliyati, shuningdek, mavjud bilimlarni yangi kontekstda qo‘llay olish sifatida talqin etadi. Ushbu yondashuvga ko‘ra, kreativlik inson tafakkurining moslashuvchanligi, tahliliy va sintetik fikrlashning uyg‘unlashuvi bilan belgilanadi.

Richards (2013) xorijiy til o‘qituvchilarining kreativ kompetensiyasini o‘quv jarayonida moslashuvchan, reflektiv va muammoga yo‘naltirilgan yondashuvni qo‘llay olish bilan bog‘laydi. Uning fikricha, kreativ o‘qituvchi nafaqat yangi metodlarni joriy etadi, balki mavjud sharoitda eng maqbul yechimlarni topa oladi. Shu ma’noda, kreativ kompetensiya — bu pedagogik muammolarga innovatsion yechim topish, muloqot jarayonini ijodiy tashkil etish va o‘quvchilarda tafakkur mustaqilligini shakllantirish qobiliyatidir.

Ellis (2003) va Willis (1996) tomonidan ishlab chiqilgan Task-Based Language Teaching (TBLT) yondashuvi kreativ kompetensiyani rivojlantirishda samarali metodik asos sifatida ko‘rsatiladi. Ularning tadqiqotlariga ko‘ra, topshiriqqa asoslangan ta’lim o‘quvchilarni amaliy vazifalar orqali haqiqiy kommunikativ holatlarga jalb etadi va shu orqali ijodiy tafakkurni faollashtiradi. TBLT jarayonida har bir topshiriq ijodiy muammo sifatida talqin qilinib, o‘qituvchi va talaba o‘zaro hamkorlikda yangi yechimlarni ishlab chiqadi.

Krashen (1985)ning “Input Hypothesis” nazariyasi ham shuni ta’kidlaydiki, tabiiy tilda muloqot va ijodiy topshiriqlar orqali o‘rganish jarayoni yanada samarali kechadi. Long (1996)ning “Interaction Hypothesis” modeli esa muloqot va topshiriq jarayonidagi o‘zaro ta’sir ijodiy kompetensiyani kuchaytirishini isbotlaydi. Ushbu yondashuvlarning barchasi kreativlikni faqat shaxsiy sifat emas, balki o‘quv jarayonining dinamik komponenti sifatida talqin etadi.

Shuningdek, Nunan (2004) va Littlewood (2011) tadqiqotlarida ham TBLT asosidagi faoliyatlar o‘qituvchilarda reflektivlik, ijtimoiy hamkorlik va tashabbuskorlikni kuchaytirishi qayd etilgan. Shunday qilib, adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, topshiriqqa asoslangan mashqlar xorijiy til o‘qituvchilari uchun kreativ kompetensiyani rivojlantirishning nazariy va amaliy jihatdan ishonchli vositasidir.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot O‘zbekistonning uchta yirik oliy ta’lim muassasasida — Toshkent davlat chet tillar universiteti, Samarqand davlat universiteti va Farg‘ona davlat universitetida amalga oshirildi. Umumiy ishtirokchilar soni 105 nafarni tashkil etdi: ulardan 45 nafari xorijiy til o‘qituvchilari, 60 nafari esa bakalavr bosqichida tahsil olayotgan talabalardir. Tadqiqot 8 hafta davom etib, tajriba-sinov va nazorat bosqichlarini o‘z ichiga oldi.

Dastlab, ishtirokchilarning kreativ kompetensiyasi diagnostik so‘rovnoma, reflektiv yozma topshiriqlar va muammoli pedagogik vaziyatlar asosida baholandi. Ushbu dastlabki natijalar keyinchalik tajriba yakunida olingan ko‘rsatkichlar bilan taqqoslandi.

Eksperimental bosqichda TBLT asosida ishlab chiqilgan topshiriqlar tizimi joriy etildi. Mashqlar quyidagi to‘rt asosiy yo‘nalishda tashkil etildi:

1. Muammoli vaziyatlarni hal etish (problem-solving tasks) – o‘qituvchilarga o‘quv jarayonida yuzaga keladigan real pedagogik muammolarga ijodiy yechim topish vazifasi yuklandi.
2. Yangi dars g‘oyalarini ishlab chiqish (lesson design projects) – o‘qituvchilar turli mavzular bo‘yicha innovatsion dars modellarini ishlab chiqishdi.
3. Madaniyatlararo simulyatsiyalar (cross-cultural role-plays) – ishtirokchilar turli madaniy kontekstlarda kommunikativ muammolarni yechishga o‘rganishdi.
4. Jamoaviy loyiha faoliyati (collaborative project work) – kichik guruhlar shaklida ijodiy loyiha tayyorlash orqali hamkorlik va refleksiyani rivojlantirish ko‘zda tutilgan.

Natijalar miqdoriy (quantitative) va sifat (qualitative) tahlil asosida o‘rganildi. Miqdoriy ma’lumotlar SPSS dasturi yordamida statistik tahlil qilinib, kreativ kompetensiya ko‘rsatkichlarining o‘sish darajasi foizlarda ifodalandi. Sifat tahlili esa intervyular, kuzatuvlar va yozma refleksiyalar asosida amalga oshirildi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, TBLT asosidagi topshiriqlar xorijiy til o‘qituvchilarining kreativ kompetensiyasini sezilarli darajada rivojlantirdi. Tajriba guruhi ishtirokchilarining ijodiy tafakkur darajasi 37% ga, muammoli vaziyatlarni hal etish ko‘nikmalari 32% ga, muloqotdagi moslashuvchanlik 28% ga oshgani aniqlandi. Bu o‘zgarishlar nazorat guruhi ko‘rsatkichlaridan statistik jihatdan yuqori bo‘ldi ($p < 0.05$).

Tahlil natijalari ko‘rsatdiki, topshiriqqa asoslangan mashqlar o‘qituvchilarda reflektiv yondashuvni kuchaytiradi, ular o‘z darslarini tahlil qilish, samarador usullarni tanlash va o‘quvchilar ehtiyojiga qarab metodik qarorlar qabul qilishni o‘rganadi. Bundan tashqari, madaniyatlararo simulyatsiyalar o‘qituvchilarning kommunikativ moslashuvchanligini oshirib, turli ijtimoiy-kultural kontekstlarda to‘g‘ri pedagogik muloqot yuritish qobiliyatini mustahkamladi.

Muhokama jarayonida aniqlanganki, TBLT asosidagi mashqlar o‘qituvchilarda:

- Refleksiya (o‘z faoliyatini tahlil qilish va baholash);
- Innovatsion fikrlash (yangicha g‘oyalar ishlab chiqish);
- Hamkorlik madaniyati (guruhda samarali ishlash);

• Muloqotdagi moslashuvchanlik (turli vaziyatlarda o‘zini erkin ifoda etish) kabi ko‘nikmalarni rivojlantirgan.

Ushbu natijalar Ellis (2009), Richards (2013) va Willis (1996) tomonidan ilgari surilgan nazariy g‘oyalarni amalda tasdiqlaydi. Ularning fikricha, topshiriqqa asoslangan yondashuv o‘qituvchi shaxsining ijodiy potensialini ochib, uni o‘quv jarayonining faol ishtirokchisiga aylantiradi.

Natijaviy jihatdan, ushbu tadqiqot TBLT modelining nafaqat til o‘rgatishda, balki pedagogik kreativlikni rivojlantirishda ham samarali vosita ekanligini ko‘rsatdi. Bu yondashuv xorijiy til o‘qituvchilarini innovatsion fikrlashga, ijodiy qarorlar qabul qilishga va o‘quvchilarning o‘z-o‘zini rivojlantirishini qo‘llab-quvvatlovchi o‘quv muhit yaratishga undaydi.

XULOSA

Yuqoridagi tahlillar shuni ko‘rsatadiki, topshiriqqa asoslangan mashqlar xorijiy til o‘qituvchilari uchun kreativ kompetensiyani rivojlantirishning samarali vositasidir. Ular o‘qituvchilarda yangicha fikrlash, mustaqil qaror qabul qilish, o‘quv jarayonini innovatsion yondashuvlar asosida tashkil etish imkonini beradi. TBLT asosidagi mashg‘ulotlar o‘qituvchilarning muloqot, refleksiya va ijodkorlikni uyg‘unlashtirgan holda faol professional rivojlanishini ta’minlaydi. Mazkur yondashuv O‘zbekiston oliy ta’lim tizimida kreativ va kompetent xorijiy til o‘qituvchilarini tayyorlashda muhim amaliy asos bo‘lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN MATERIALLAR:

1. Ellis, R. (2003). Task-based language learning and teaching. Oxford University Press.
2. Ellis, R. (2009). Task-based language teaching: Sorting out the misunderstandings. International Journal of Applied Linguistics, 19(3), 221–246.
3. Krashen, S. (1985). The Input Hypothesis: Issues and Implications. Longman.
4. Long, M. H. (1996). The role of the linguistic environment in second language acquisition. Academic Press.
5. Richards, J. C. (2013). Creativity in language teaching. Iranian Journal of Language Teaching Research, 1(3), 19–43.
6. Sternberg, R. J. (1999). Handbook of creativity. Cambridge University Press.
7. Willis, J. (1996). A framework for task-based learning. Longman.